

üzemekben általában sokkal kevesebb, ugyanakkor szakképzettebb és – sok esetben – fiatalabb munkaerőre volt szükség. A foglalkoztatotti létszám csökkenése pedig értelemszerűen – ha semmilyen más tényezőben nincs változás – termelékenységjavító hatással jár.

Ágazati folyamatok

A magyar ipar termelékenységének hosszabb ideig tartó gyors javulási folyamata szerkezeti hatásokkal is összefüggött. A külföldi működő tőke ipari befektetési célpontjai viszonylag szűk regionális és ágazati körre összpontosultak, és szerencsés módon ezek többnyire olyanok voltak, ahol megfelelő korszerűsítés mellett átlag feletti termelékenységemelkedés feltételezhető. A 2. táblázat mutatja, hogy a gépipari termelés bővülése 1994 és 2000 között egyik évben sem volt 20% alatti ütemű, sőt több éven át meghaladta a 30%-ot is.

17. kép. IBM-merevlemezgyártás Székesfehérváron (2002). Megszüntetés az alágazat exportját 20%-kal csökkentette

A külföldi működő tőke elsősorban a magyar gépiparban hajtott végre zöldmezős beruházásokat, és ebben az ágazatban honosított meg nagy tömegben Magyarországon teljesen új technológiákat. A gépipar átlag feletti sebességű korszerűsödése mutatkozott meg abban is, hogy 1992 és 2001 között a magyar ipar termelési szerkezetén belül a gépipar 14,6-ról 42,4%-ra tudta növelni részarányát, és ezzel az ipar meghatározó ágazatává vált. Ugyanebben az időszakban a vegyipar részesedése 20,3-ról 14,1, az élelmiszeriparé pedig 24,2-ről 14,8%-ra csökkent.

A két utóbbi ágazat részaránycsökkenése nem állott ellentmondásban azzal, hogy jelentős növekedést hoztak létre 1994 és 2001 között. Ezzel sem tudták azonban elérni az ipar átlagos növekedési ütemét, amelyet nemzetközi összehasonlításban is kiemelkedő mértékben javított a gépipar látványos teljesítménye.

A magyar gépipar különféle okok miatt vált ígéretes befektetési célponttá a külföldi cégek, nem kis részben a multinacionális nagyvállalatok számára. Nem a teljes magyar gépipar, hanem annak – az 1992. évi kibocsátási arányok alapján – csak mintegy 60%-a, a három nagy alágazat (gépek és gépi berendezések gyártása, villamos gépek és műszerek gyártása, járműipar) közül az utóbbi kettő volt különösen vonzó a külföldi befektetők szemében. Ezek termelési dinamikája kivált az 1990-es években mutatkozott kiemelkedőnek. Esetenként nemzetközi összehasonlításban is páratlan növekedést produkáltak. A villamos gépek és műszerek gyártása például 1996 és 2000 között évente átlagosan 50%-kal növelte termelését, és így 2001-ben már a magyar gépipari termelés csaknem kétharmada innen származott. (A magyar elektromosgépgyártás termelési felfutása igen erős üzemi és termékkoncentrációt mutatott. Ezért az IBM székesfehérvári merevlemezgyártásának a megszüntetése az alágazat exportját egymagában legalább 20%-kal csökkentette.) A magyar járműipar csaknem az egész évtized alatt a magyar ipar átlagát jóval meghaladó növekedést mutatott a személyautó-gyártás, illetve a hozzá kapcsolódó részegység- és alkatrészgyártás révén.

A magyar gépipar telephelyi vonzereje több tényezőre vezethető vissza. Az ágazat különösen az 1990-es évtized első felében keltett nagy figyelmet a külföldi szakmai befektetőkben, és érdeklődésük később – kivált pedig az ezredforduló után – feltűnően csökkent a magyarországi telephelyek iránt. Eközben több jelentős új autóiipari vagy

18. kép. Az Audi ingolstadti központja (Németország, 2004)

elektronikai beruházás Csehországba, Szlovákiába, sőt nem egy esetben a volt NDK területeire települt, amiben szerepe lehetett a jelentős Németországon belüli ipartámogatásnak és regionális kedvezményeknek, valamint annak, hogy a térség egyes országaiban még tartott a privatizáció.

A magyar gépipar sikeres alágazatainak jelentős, ám valószínűleg azóta részben elillant telephelyi előnyei a következők:

1. *Földrajzi előnyök.* A magyar gépipar dunántúli telephelyei a bajor és az osztrák, esetenként az északolasz telephelyekhez gyakran közelebb vannak, mint ugyanazoknak a cégeknek a székhelyországukban működő, más telephelyei. Ez azonban csak Magyarország nyugati részére, főleg az osztrák határszélre igaz. (Néhány példa: az Opel szentgotthárdi gyára közelebb van az olasz és a német határhoz, mint Nyíregyházához. Az Audi győri telephelye a cég ingolstadti központjától körülbelül olyan távolságra van, mint az ukrán határ-

tól. A Philips székesfehérvári üzeme a konszern bécsi regionális központjától nincs messzebb, mint Miskolctól. Ebben a három esetben egy – természetesen csak az összehasonlítás kedvéért feltételezett – másik magyarországi befektetés a külföldi cég számára nemcsak az importált anyagok és a kiszállított késztermékek szállítási távolságát kétszerezte volna meg, hanem azt a szállítási szakaszt is megnövelte volna, amelyen a cégnek a kevésbé fejlett és túlterhelt magyar infrastruktúrát kellett volna igénybe vennie.)

2. *Költségelőnyök.* Az 1990-es évek elejének adatai szerint a multinacionális iparvállalatok akkori magyarországi ipartelepítési döntéseiben jelentős szerepe volt a magyar költségelőnyöknek. Itt természetesen közrejátszottak adókedvezmények is, de klasszikus értelemben vett költségelőnyöknek mégis inkább a termelés közvetlen költségeivel kapcsolatos nyereséget tekintjük. Akkori sajtóközlemények szerint a magyar autóiiparban a munka termelékenysége a német szintnek körül-